

1949.I.9.

Møde i det udenrigspolitiske navn torsdag
den 3. marts 1949 kl.17.00

Tilstede var:

Formanden: Folketingsmand Bomholt,
Statsministeren,
Udenrigsministeren,
Forsvarsministeren,
Folketingsmand Alsing Andersen,
" Poul Hansen,
" Frode Jakobsen,
Landstingsmand Ernst Christian-
sen,
" Steincke,
" Hans Hansen,
Folketingsmand Edvard Sørensen,
" Jørgen Gram,
" Per Federspiel,
Landstingsmand Hauch,
" Steensballe,
" Jørgen Jørgensen,
Folketingsmand Ole Bjørn Kraft,
" Jørgen Jørgensen,
" Viggo Starcke,

fra Udenrigsministeriet:

Direktøren,
Minister Hvass,
Udenrigsråd Brun,

Sekretæren: Fuldmægtig Dr. Schram-Nielsen,

Udenrigsministeren indledede med at med-
dele, at der i disse dage stadig indløb nye beretninger
og telegrammer om verdenssituationen, og at man yderli-
gere havde haft samtaler med fremmede magters gesandter.

Den islandske gesandt i Washington hav-
de over for ambassadør Kauffmann oplyst, at den island-
ske regering ikke var interesseret i at deltage i am-

bassadørkonferencens drøftelser, men agtede at afvente pagtens undertegnelse.

Hvad Eire angik, betragtede man det som en nødvendig forudsætning for irsk deltagelse i Atlantpagten, at Ulster forenedes med Eire.

Den portugisiske gesandt havde samme formiddag i Udenrigsministeriet udtalt, at Portugal ikke ønskede at deltage i forhandlingerne og heller ikke for tiden ville slutte sig til Atlantpagten ud fra den betragtning, at det fra et strategisk synspunkt ville være meningsløst, så længe Spanien stod udenfor.

Den britiske ambassadør havde meddelt Udenrigsministeren, at England var imod, at Danmark eller andre nye lande, deltog i de sidste forhandlinger i Washington, og havde meddelt den amerikanske regering dette. Fra ambassadør Kauffmann var der imidlertid indgået et telegram, der gik ud på, at State Department var sikker på, at det amerikanske standpunkt ville blive akcepteret på ambassadørernes møde fredag morgen.

Frankrig havde, som tidligere nævnt, i forrige uge indtaget et lignende standpunkt som det britiske, omend det havde givet efter tilsidst. Disse forhold viste, at Frankrig og navnlig Storbritannien var af den mening, at Danmark og andre lande ikke burde have adgang til ambassadørkonferencen, formentlig for ikke at forsinke dennes afslutning. Det fremgik af indberetninger fra Kauffmann, at udkastet til Atlantpagten så at sige var færdigt, bortset fra mindre redaktionelle spørgsmål, og der ville sandsynligvis blive taget stilling til det den følgende dag, eller eventuelt på et yderligere møde. Af stor betydning var, at senatets udenrigskomite havde tiltrådt

udkastet - såvidt man forstod også § 5 i den seneste form, hvori Udenrigsministeriet kendte den. Der var herved skabt grundlag for pagtens godkendelse i senatet, hvilket var afgørende, da kun senatet ifølge amerikansk lovgivning skulle godkende traktater.

Under disse omstændigheder havde regeringen påny drøftet, hvad der ville være den rigtigste fremgangsmåde. Det var regeringens faste beslutning, såvidt gør ligt, at tilvejebringe enighed mellem partierne i så vigtigt et spørgsmål. Regeringen var under de nævnte drøftelser kommet ind på en ny tanke, nemlig at det efter alt at dømme ikke ville have nogen reel betydning, om Danmark kom til at deltage i ambassadørkonferencen. Når de syv oprindelige deltagere var enige om en tekst, og denne var godkendt af senatets udenrigskomiteé, kunne man med betydelig sikkerhed sige, at nye lande ikke havde mulighed for at ændre teksten. På den anden side mente Udenrigsministeren at kunne sige, at vore interesser i relation til Atlantpagten kunne varetages bedre på anden måde og med større udbytte end ved en drøftelse på ambassadørkonferencens sidste møde, hvor så mange konkurrerende opfattelser ville gøre sig gældende. Spørgsmålet om våbenleverancer kunne blive svært nok. Men desuden måtte man have reguleret forholdet til Grønland, og udsigten til en tilfredsstillende løsning af dette spørgsmål var ringere, hvis man rejste det på konferencen uden først at have drøftet det med Amerikas Forenede Stater. Det samme gjaldt rækkevidden af vore rettigheder og forpligtelser efter pagten. Det var derfor klogt i første række at indlede drøftelser med den amerikanske regering.

Under disse omstændigheder var regeringen standset ved den udvej at lade Udenrigsministeren

selv rejse til Washington for at tilvejebringe det bedst mulige grundlag for en endelig stillingtagen. Regeringen tænkte sig, at man gennem Kauffmann skulle give den amerikanske regering meddelelse om, at den danske regering, efter at det havde vist sig, at det for tiden ikke var muligt at gennemføre et skandinavisk forsvarsforbund, havde overvejet Danmarks udenrigspolitiske situation. For at tilvejebringe det bedst mulige grundlag for Danmarks endelige stillingtagen til Atlantpagten ville den danske regering anmode om at få lejlighed til at søge direkte kontakt med den amerikanske regering. Udenrigsministeren regnede med at ankomme til Washington i midten af marts og havde forstået, at dette tidspunkt var den amerikanske regering belejligt, idet han havde haft en samtale med ambassadør Marvel, som havde meddelt, at præsident Truman nu afrejste til Florida, men kom tilbage den 17. marts. Marvel havde fremhævet, at det efter omstændighederne var i høj grad formålstjenligt, at Gustav Rasmussen talte med præsident Truman. Dertil kom, at han selv kom til Washington den 15. marts og mente, at han kunne bistå Danmark bedst, når han var i U.S.A. under forhandlingerne.

Dette var det forslag, som regeringen efter sine sidste overvejelser var standset ved. På denne måde kunne der tilvejebringes et bedre grundlag for den endelige stillingtagen.

Edvard Sørensen udtalte sin overraskelse over, at regeringen havde stillet nævnet over for en ny situation. Han tvivlede ikke på de meddelte oplysningers rigtighed, men så ikke, at den nødvendiggjorde en ændring af det standpunkt, regeringen havde indtaget dagen forinden. Fra regeringens side var det den foregående dag blevet udtalt, at man nu ønskede at sige ja til indbydelsen til Danmark. Det var vel

ikke helt sikkert, at Danmark kunne komme med i de sidste drøftelser om Atlantpagtens udformning, men taleren havde forstået, at meget tydede derpå. Venstre var ganske enig i det standpunkt, regeringen havde indtaget dagen forinden og havde ikke ændret sin stilling; der forelå nu et nyt problem, som måtte drøftes med partigruppen. Han ville gerne spørge Udenrigsministeren, hvad formålet var med den påtænkte rejse. Var det, at vi skulle slutte os til pagten, eller blot at trække tiden ud? Dette punkt var afgørende for Venstres stilling. Ifald formålet var at trække sagen i langdrag, kunne det give Danmark en stilling, landet ikke var tjent med. Venstre havde været meget tilfreds med det standpunkt, regeringen havde indtaget igår. Taleren var dog villig til at forelægge regeringens forslag for sit parti, men understregede, at han først måtte have fastslået, hvad formålet med Udenrigsministerens rejse var.

Kraft udtalte også sin forbavselse over det fremsatte forslag. Udenrigsministeren og Statsministeren havde den foregående dag med stor dygtighed argumenteret for, at vi nu drog konsekvenserne af Norges stillingtagen, og at der ikke burde opstå et mellemrum, i hvilket skadelige kræfter kunne gøre deres indflydelse gældende. Hvis Udenrigsministeren rejste til Washington, ville det medføre den fare, at der kom en tid, hvor Danmarks stilling var usikker. Den russiske pression måtte forventes at blive øget i dette tidsrum, og Danmark ville ikke have noget rygstød mod vest. Det konservative parti havde enstemmigt bemyndiget Kraft til at slutte sig til regeringens standpunkt fra den foregående dag. Taleren havde været Statsministeren taknemmelig, fordi han klart havde ud-

talt, at der ikke længere var noget valg, og havde fastslået, at selvom Atlantpægten måske ikke gav, hvad vi kunne ønske, var den dog langt at foretrække for Danmarks isolerede stilling. Det gjorde Kraft ondt, at Udenrigsministeren nu havde givet udtryk for, at regeringen havde indtaget et andet standpunkt. De konservative havde klart og loyalt fulgt regeringen, men havde til gengæld ventet at blive mødt med hensyntagen og forståelse, men det forslag, regeringen nu havde fremsat, bar vidnesbyrd om det modsatte. Når Udenrigsministeren havde benyttet udtrykket "at få skabt klarhed over Danmarks endelige stillingtagen", repræsenterede dette udtryk i sin vaghed en milevid forskel fra gårsdagens standpunkt. Hvis regeringens mening var den, at der var tvivl om Danmarks endelige stilling, måtte det konservative parti straks sige fra. Det var farligt at vente - der kunne ske skæbnesvære ting i mellemtiden - man måtte forestille sig den virkning, regeringens plan ville få på den amerikanske offentlighed, der ikke ville kunne forstå et sådant mellemstandpunkt. Taleren var bange for, hvordan det skulle gå med våbenleverancerne til Danmark. Når Norge havde meldt sig som deltager i forhandlingerne, var det underligt, at Danmark ikke også kunne gøre det. Inden mødet havde taleren fået en kort forhåndsorientering fra Statsministeren, og han havde været indforstået med at tage hensyn hertil, men efter Udenrigsministerens redegørelse var han blevet meget skeptisk. Regeringen havde vel i sin magt at gennemføre sin plan. Taleren forstod dog ikke, hvordan man i så fald kunne sige, at man søgte at opnå den størst mulige enighed med partierne. Om regeringens standpunkt den foregående dag havde der været enighed mellem 123 folketingsmedlemmer, men det nu forelig-

gende forslag kunne kun samle et langt ringere antal. Hverken de Radikale eller Retsforbundet havde givet klar tilslutning til Danmarks indtræden i Atlantpagten. Det danske folk ville nu igen blive usikker med hensyn til regeringens politik. Det konservative parti måtte i høj grad beklage denne usikkerhed og uklarhed. Tanken om, at Udenrigsministeren rejste til Washington, ville indebære ganske den samme risiko med hensyn til russisk reaktion som en tilslutning til pagten, men uden at den gav Danmark et rygstød mod vest. Kraft sluttede med alvorligt at henstille, at regeringen endnu engang overvejede det klare og stærke ræsonnement, den havde givet udtryk for dagen forinden.

Jørgen Jørgensen, M.F., udtalte, at han stadig var af den opfattelse, at der var adskillige uopklarede punkter i den udenrigspolitiske situation, som måtte bringes på det rene, før rigsdag og partier kunne tage endelig stilling. Hidtil havde regeringen dog også forbeholdt sig at undersøge de muligheder, der forelå. Taleren mente fremdeles, at man burde stå på dette standpunkt. Aktivt at deltage i forhandlinger om pagtens udformning var ensbetydende med, at man ikke kunne trække sig tilbage, hvis man ønskede. Der var en række rent konkrete ting, som først måtte klarlægges. Taleren bad om, at Udenrigsministeren ved lejlighed ville give ham et skriftligt svar på det spørgsmål, han havde rejst i forrige møde med hensyn til den folkeretlige berettigelse af spærrebalterne. Taleren kunne ikke se, at Danmark nødvendigvis måtte følge Norge. Også den, der senere indtrådte i Atlantpagten, ville utvivlsomt blive budt velkommen af vestmagterne. Selvom man

allerede havde besluttet sig til at indtræde i Atlantpagten, var det bedst nøje at undersøge, hvilke muligheder der var for at forhandle om Grønland og dermed eventuelt at opnå en vis præferencestilling. En fortrinsstilling med hensyn til våben kunne næppe opnås, men der kunne vindes fordele af anden karakter. Taleren sluttede med at udtale ønsket om, at der blev givet Danmark mere tid til at træffe en afgørelse.

Starcke udtalte, at han ikke var helt på det rene med, om det nye forslag var ensbetydende med, at regeringens subsidiære forslag, der gik ud på at anmelde Kauffmann som observatør, var bortfaldet. Dette forslag havde tiltalt ham meget, og efter forhandlinger med sin partigruppe var han bemyndiget til at give det sin tilslutning. Når Kraft havde udtalt ønsket om, at regeringen ville fastholde sit klare og stærke ræsonnement, forstod taleren ikke helt, hvad Kraft sigtede til. Efter mødet den 23. februar 1949 havde Statsministeren udtalt, at vi præcis måtte kende de vilkår, vi gik ind til, før vi traf en endelig afgørelse, og at det danske folk af regeringen ventede, at alle muligheder blev undersøgt, før en afgørelse blev truffet. Dette havde været regeringens ræsonnement dengang, og man havde derfor været berettiget til at vente, at der blev givet lejlighed til en omhyggelig rolig overvejelse - hvad netop det subsidiære forslag gav mulighed for.

Taleren indrømmede, at der siden da var indtruffet nye begivenheder. Han havde forstået, at det var Norges holdning, der havde bevæget regeringen til at slå om, men Norge skulle ikke føre Danmarks udenrigspolitik. Island ville ikke gå ind i Atlantpagten nu.

Statsministeren indskød, at Island lå i en helt anden situation.

Starcke fortsatte sit indlæg med at fremhæve, at heller ikke Bire eller Portugal ønskede nu at slutte sig til pagten. Alt dette kunne anføres til støtte for regeringens subsidiære forslag. Hertil kom nu en ny eventualitet. Ifølge hvad taleren vidste, ville Polen som en prøveballon fremsætte en plan om dannelsen af en Østersøblok. Det åbnede nye og interessante perspektiver. Hvis Rusland bakkede Polen op, ville det få indflydelse på Danmarks, Sveriges og Norges holdning og drive dem over mod vest, da intet skandinavisk land kunne tænke sig at gå ind i en Østersøpagt. Taleren sluttede med at spørge, hvorvidt regeringen stadig opretholdt forslaget om at armelde Kauffmann som observatør, og udtalte, at han troede, der kunne opnås en massiv enighed om dette forslag.

Statsministeren kunne føle sig fristet til at sige: "Det har man for sin villighed". Han erindrede om, at han den foregående dag kort og kategorisk havde erklæret, at det var regeringens mål, at Danmark kom ud af den isolerede stilling, hvori det befandt sig, det være sig derved, at det indtrådte i Atlantpagten eller udnyttede andre muligheder. Statsministeren troede ikke selv på, at der forelå anden mulighed, men mente ikke helt at burde udelukke dette. Regeringen betragtede Danmarks isolerede stilling som mere end farlig. Dette var regeringens standpunkt i går, og var det ikke mindre i dag. Når regeringen nu havde stillet et forslag, der afveg fra det, den havde fremsat dagen forinden, skyldtes det først og fremmest hensynet til den britiske regering. England var så venligt indstillet overfor Danmark, at man måske kunne få det til at give efter på dette

punkt, men Statsministeren var enig med Udenrigsministeren i, at udover det rent symbolske var der intet at vinde ved at deltage i de afsluttende forhandlinger. Regeringens forslag var ikke et forsøg på at løbe fra dens tidligere standpunkt, men et ærligt forsøg på at vise sig lydhør overfor ethvert sagligt argument. Den betragtning, der var blevet fremført dagen forinden, nemlig at der måtte gives det danske folk tid til at orientere sig bedre for at kunne tage et standpunkt, havde gjort indtryk på Statsministeren.

At sende Udenrigsministeren til Washington var en gestus, som hele verden ville forstå. Man kunne ikke forlange, at Statsministeren offentligt skulle fremsætte en udtalelse, gående ud på, at vi under alle omstændigheder ville tiltræde Atlantpagten; i så fald ville den påtænkte undersøgelse kun være spilfægteri. Det var regeringens mål, at Danmark kom ud af den isolerede situation, og snarest at foretage de planlagte undersøgelser. Det var regeringens agt at sende Udenrigsministeren til Washington og bede ham tage op til drøftelse alle de problemer, som måtte klares, navnlig de spørgsmål der knyttede sig til Grønland, bælterne, våbenleveringer og eventuelt tilsagn om hjælp fra vest, fra det øjeblik vi klart tager stilling, og indtil Atlantpagten trådte i kraft. Alt dette måtte der skabes klarhed over. Henvendt til Kraft udtalte Statsministeren, at det ikke var regeringens hensigt at gøre sagen til et indrepolitisk spørgsmål så lidt som at trække tiden ud, men man måtte ikke overse, hvad den britiske ambassadør havde sagt, og ligelædes tage i betragtning, at ambassadør Marvel til Udenrigsministeren havde udtalt, at han under de givne omstændigheder ikke kunne rejse fra U.S.A. uden at få talt med

præsident Truman.

Statsministeren var enig i, at man måtte bestræbe sig på at undgå at skabe usikkerhed, men det lå helt i nævnets hånd, om den foreslåede fremgangsmåde skulle skabe en sådan usikkerhed eller ej.

Den resolution, der i slutningen af februar var vedtaget af Socialdemokratiets hovedbestyrelse, efterfulgtes nu af den danske Udenrigsministers rejse til U.S.A. Hvis dette i pressen blev kommenteret således, at regeringen nu gik til værks så rationelt som muligt, ville Udenrigsministerens rejse ikke kunne tages som udtryk for usikkerhed. Det hele kom an på, om man stolede på regeringens gode hensigter. Der var for regeringen ingen tvivl om den vestlige løsning, men man måtte hele tiden operere med den mulighed, at der fandtes andre veje - selvom Statsministeren dog ikke troede herpå. Som mindretalsregering havde regeringen været nødsaget til at fremkomme med mere end eet forslag.

Henvendt til Starcke udtalte Statsministeren, at hverken det subsidiære forslag fra i går eller forslaget om, at Udenrigsministeren skulle rejse til Amerika, havde en ultimativ karakter. Kunne der skabes flertal for den subsidiære løsning om en observatør? Næppe. Statsministeren sluttede med at udtale sin faste overbevisning om, at der, hvis man ikke tillagde regeringen skjulte motiver, kunne bevares enighed mellem rigsdagens partier.

Fornæden syntes, at regeringen udfoldede prisværdige bestræbelser på at samle så megen enighed som muligt, og fandt, at tanken om Udenrigsministerens rejse bragte problemerne op i det rigtige, højere plan. I dette plan lå sagen allerede fra det øjeblik, der var givet meddelelse om Udenrigsministerens rejse. Han mente, at vi bedre kunne va-

retage vore interesser ad denne vej end ved at lade os repræsentere på den internationale konference, og udtalte, at Udenrigsministeren fortjente tak, fordi han ville påtage sig en så besværlig opgave. Pagten var i realiteten færdigbehandlet, og der var ikke store muligheder for at ændre dens tekst. Bomholt opfattede imidlertid pagten som en rammetraktat og mente, at man snarest burde enes om at lade Udenrigsministeren forhandle om Danmarks muligheder.

Kraft tvivlede ikke på Statsministerens oprigtighed, men følte sig ikke overbevist af hans argumenter. Det var ikke muligt at give den danske offentlighed virkelig orientering, thi Statsministeren kunne ikke offentligt sige, at regeringen tilstræbte tilslutning til Atlantpagten, og der ville derfor skabes uklarhed i mindst en måneds tid, så meget desto mere som hverken de Radikale eller Retsforbundet definitivt gik ind for Atlantpagten, og de Konservative samt Venstre af hensyn til regeringen ikke kunne tale rent ud og sige, at regeringen utvivlsomt ville gå ind for Atlantpagten. Kraft lagde megen vægt på den fare, der bestod i, at der skabtes et mellemrum, hvor Danmark ville være genstand for den kolde krig; alene dette ville fremkalde en vis utryghed. Taleren var uenig med Bomholt; det kunne vel gøre et vist indtryk, at Udenrigsministeren rejste til U.S.A., men dette ville modvirkes af, at repræsentanter for visse danske partier i mellemtiden ville rejse rundt og skabe en stemning mod Atlantpagten. Hvis Udenrigsministeren endda fløj endnu samme aften, kunne det tages som et nogenlunde klart udtryk for regeringens stilling. Præsident Truman ville sikkert ikke under de foreliggende omstændigheder forlange, at Udenrigsministeren ventede, til præsidenten var tilbage fra

ferie.

Taleren kunne ikke se, at den argumentation, regeringen havde anvendt dagen forinden, i nogen henseende var afsvækket. At tøve ville have uheldige virkninger i såvel udenrigspolitisk som indenrigspolitisk henseende. Man kunne ikke blive andet end usikker, når man efter så vel underbygget en argumentation nu blev stillet overfor helt nye forslag - hvad måtte man så ikke være forberedt på i fremtiden? Måske faldt afgørelsen aldrig ud til fordel for Atlanterhavsunionen, hvis den ikke gjorde det netop nu. Regeringen havde nu store chancer til at gavne landet både i udenrigs- og indenrigspolitisk henseende. Når Norge kunne gå ind i forhandlinger om Atlantpagten, kunne vi - der besad de samme oplysninger som Norge - også gøre det.

Udenrigsministeren spurgte Kraft, om han havde tænkt sig, at Danmark eventuelt kunne underskrive pagten i den kommende uge? Man kunne dog ikke undertegne, før man havde visse nærmere oplysninger. Udenrigsminister Lange havde vel forhandlet i Washington om Atlantpagten og gjort visse erfaringer, men havde næppe optrådt som advokat for Danmark og varetaget vore interesser med hensyn til Grønland og våbenleverancer.

Den orientering, man havde opnået gennem Lange var af stor værdi, men ikke tilstrækkelig for Danmark. Udenrigsministerens sendelse til Washington var tænkt som en rejse med samme formål som Langes - men planlagt med større omtanke.

Ambassadør Marvel havde positivt frarådet, at Udenrigsministeren under de foreliggende omstændigheder forlod Amerika uden at have talt med præsident Truman. Det var Udenrigsministerens øgt at rejse allerede førstkommande tirsdag. (Kraft: "Det har Uden-

rigsministeren ikke sagt noget om før." Under alle omstændigheder var det nødvendigt at skaffe sig fuld orientering. Tidligere havde man tænkt sig, at dette kunne finde sted i slutningen af marts eller i begyndelsen af april, men nu anså regeringen det for bedre at fremskynde sagen. Det ville være tilfredsstillende, hvis vi i givet fald kunne tiltræde kort efter, at pagten var blevet underskrevet, hvilket formentlig ville finde sted i marts måned. Kraft havde vel ikke tænkt sig, at man skulle rejse de udestående spørgsmål, navnlig vedrørende Grønland, på ambassadørkonferencen for internationalt forum ?

Edvard Sørensen mente ikke, at Udenrigsministerens rejse kunne sammenlignes med Langes; den kom "en postgang for sent". Taleren havde ikke noget imod, at Udenrigsministeren rejste til Washington, men ønskede, at man allerede på nærværende tidspunkt sagde ja til indbydelsen om at deltage i forhandlingerne. Taleren havde det indtryk, at Statsministeren ville gå i den retning, som partiet Venstre anså for rigtig, men mente, at man ligeså godt kunne tage skridtet straks. Han var imidlertid villig til at forelægge det nye forslag i sin partigruppe og give svar næste dag. Om resultatet kunne han intet forudsige.

Starcke fremhævede, at det nu gjaldt om at veje de argumenter, der talte for og imod. Han var forbavset over, at Kraft havde kunnet tage stilling til Atlantpagten, længe før han kendte dens indhold; det svarede til, om han selv som læge ville stille en diagnose uden at foretage en undersøgelse. Med taknemmelighed havde han hørt Udenrigsministerens ord om, at det var nødvendigt først at foretage visse undersøgelser. Han kunne ikke give sin tilslutning til en politik, der gik ud på andet, end at man skulle orientere sig og skaffe sig information, på basis af hvilken man derpå kunne tage stilling.

Formanden tvivlede ikke om, at Kauffmann havde fremragende forbindelser, men anså det for ønskeligt, at der ved forhandlingerne var en ansvarlig politiker til stede. Han måtte meget fraråde, at Udenrigsministeren således som Lange ankom til U.S.A., før man havde sikkerhed for, at hans besøg på det pågældende tidspunkt var velkomment. Gustav Rasmussens rejse ville komme til at stå som et stærkt udtryk for Danmarks orientering mod vest og give udtryk for landets nationale værdighed.

Jørgen Jørgensen bemærkede, at sagen ikke tegnede sig så enkelt for ham som for Kraft. Krafts holdning svarede til, om de Radikale sagde: "Vi vil ikke være med, ligegyldig hvad oplysningerne om pagten så kommer til at gå ud på." Taleren så sig ikke i stand til at tage stilling til noget, han ikke kendte til bunds. Han var stadig af den opfattelse, at det ikke var formålstjenligt at forhaste sig. Man kunne vel ikke udelukke muligheden af en russisk pression i intervallet, men denne risiko løb man i alle tilfælde. Rækkefølgen burde være: først oplysninger, indhentet uden at man bandt sig, derpå stillingtagen.

Kraft udtalte henvendt til Starcke, at han ikke havde taget standpunkt, før Atlantpagten kom til eksistens; men det var rigtigt, at han på et tidligt tidspunkt havde indtaget den stilling, at Danmark måtte stå solidarisk med de demokratiske magter, og udviklingen havde ikke givet ham uret. Det bedste havde været, om alle tre skandinaviske lande kunne være gået ind i Atlanterhavsunionen, men en isoleret stilling var for Danmarks vedkommende den farligste situation. Henvendt til Jørgen Jørgensen udtalte Kraft, at hans stilling til det foreliggende problem havde bragt ham i godt selskab, idet hans argumentation i dag var Statsministerens og Udenrigs-

ministerens i går. Han følte sig overbevist om, at ingen ansvarlig politiker, når det kom til den afgørende fase, ville gå ind for Danmarks isolerede stilling, men, når dette var klart, forstod han ikke nødvendigheden af de politiske krumspring, der blev foretaget. Det var særgeligt, at de Radikale ikke kunne se, at Atlantpagten i hvert fald - hvad den så gik ud på - var bedre end Danmarks isolation. Erkendte man dette, måtte man også erkende, at det var bedst at komme med så tidligt, at der ikke forspildtes nogen mulighed. Taleren havde aldrig tænkt sig, at Danmark skulle forhandle Grønlandsspørgsmålet ved ambassadørkonferencen. Han syntes ikke, at der havde været noget i vejen for, at Danmark havde svaret ja til indbydelsen, og at Udenrigsministeren derpå havde forhandlet med State Department. Hver fugl måtte synge med sit næb; sagen lå ham så stærkt på sinde, at det måtte tjene til undskyldning, hvis han havde talt i kraftigere vendinger, end det ellers var skik her i nævnet.

Kraft ville imidlertid udfra ønsket om at hjælpe regeringen overveje sagen endnu engang og forelægge den for sin partigruppe. Han frygtede dog for, at regeringen ikke var på det rene med, hvorledes en tøven ville blive optaget i U.S.A. Det klarste var, at vi straks akcepterede - således som regeringen havde ment så bestemt den foregående dag.

Udenrigsministeren udtalte henvendt til Kraft, at den danske meddelelse til Amerika ikke ville fremtræde som et afslag; man havde tænkt sig at begrunde Udenrigsministerens rejse dermed, at forhandlingerne nu befandt sig på et så fremskredent stadium, at der ikke var noget reelt formål for Danmark ved at deltage deri. Udenrigsministeren bad Kraft under sine overvejelser tage et vigtigt moment i betragtning, nemlig

Englands stilling. Hvis Danmark ikke kom til at deltage i de afsluttende forhandlinger, ville flere lande drage et lettelsens suk. Ganske vist skulle vi ikke altid føje England, men i det foreliggende tilfælde kunne man være sikker på, at England var os venligt sindet, og Danmark ville næppe ved at holde sig tilbage fra de afsluttende forhandlinger komme i en ringere stilling end Norge i forhold til Atlantpagten.

Federspiel udtalte, at det, regeringen vilde tilråde, var: hverken at sige ja eller nej. Dette var efter hans opfattelse meget forkert. Det var rigtigt, at spørgsmålet om pagten som sådan kun skulle godkendes af senatet, men pagten havde også en økonomisk side, og det var kongressen, der skulle bevilge pengene. Danmarks tøven ville virke som en langsom gift i kongressens bevidsthed og stille os i et andet lys end Norge. Netop af hensyn hertil var det meget vigtigt, at vi gjorde vor stilling ganske klar. Taleren mente, at det ville være afgørende for stemningen i kongressen, om vi erklærede os rede til at deltage i drøftelserne om Atlantpagten, hvad der ikke behøvede at være ensbetydende med, at vi insisterede på at få adgang til ved ambassadørkonferencen at drøfte vore specielle problemer; de løste sig nok senere af sig selv.

Formanden udtalte, at han ikke anså det for givet, at de sekundære problemer ville løse sig af sig selv. Spørgsmål som Grønland, våbenleverancer og gennemsejlingsfarvandene krævede konkrete forhandlinger. Han syntes, at rigsdagen havde et rimeligt krav på at vide noget om disse spørgsmål, før en afgørelse blev truffet. Taleren følte sig overbevist om, at regeringen ville sætte alt ind på at undgå Danmarks isolation.

Jørgen Jørgensen udtalte henvendt til Kraft, at både de Radikale og de Konservative i sin tid havde støttet det skandinaviske samarbejde. Begge partier erkendte, at situationen nu var en anden, men taleren kunne ikke se, at det var nødvendigt straks at tage stilling til Atlantpagten. Ved Norges handling var Danmark vel blevet bragt i den situation, at der måtte handles indenfor en vis tid, men man burde søge at skaffe sig de bedste muligheder til at overveje sagen.

Formanden henstillede, om der ikke var mulighed for at tilvejebringe enighed om regeringens forslag.

Kraft spurgte i anledning af Udenrigsministerens bemærkning om, at visse lande ville drage et lettelsens suk, såfremt Danmark ikke deltog i ambassadørkonferencen, om der var nogen sikkerhed for, at vi overhovedet kunne få adgang til at tiltræde, før pagten var ratificeret, når først forhandlingerne var afsluttet. England havde måske ingen interesse i at hindre os heri, men andre lande kunne handle udfra andre motiver, og så var vor stilling forspildt for flere måneder. Taleren var enig med Federspiel i, at man måtte give et svar, der klart viser, at Danmark er rede til at deltage i forhandlingerne om Atlantpagten. Han havde iøvrigt ikke på Udenrigsministerens første tale forstået, at Gustav Rasmussen tænkte sig at rejse straks. Han kunne ikke i dag tage stilling til regeringens plan, idet han af sin partigruppe kun var bemyndiget til at akceptere regeringens standpunkt fra i går. Det konservative parti ville aldrig give sin tilslutning til, at opfordringen til at slutte sig til Atlantpagten blev mødt med et afslag.

Statsministeren fremhævede, at Udenrigsministerens rejse til U.S.A. ikke skulle motiveres som et afslag, men være den positive gestus, der ville vise, at vi straks var beredt til en undersøgelse af problemerne. Statsministeren bad om, at man ikke tillagde regeringen andre motiver end dem, den havde. Statsministeren var ikke enig i Edvard Sørensens bemærkning om, at Udenrigsministerens rejse kom en postgang for sent, men han havde intet imod, at det blev Danmark, der kom til at stå som det land, der til det sidste tilstræbte skandinavisk samarbejde. Statsministeren havde et stort ansvar herfor og var villig til at bære det. Statsministeren ønskede at gentage, at det var hans faste overbevisning, at det lå i politikernes egen hånd, om Udenrigsministerens rejse skulle fortolkes som et tegn på usikkerhed. Der var tre momenter, som taleren måtte tillægge stor vægt: ambassadør Marvels udtalelser over for Udenrigsministeren, ambassadør Randalls meddelelse om, at England var imod, at Danmark deltog i de sidste forhandlinger i Washington samt de Radikales ønske om, at det danske folk fik tid og lejlighed til at tage stilling på et tilstrækkeligt klart grundlag.

Statsministeren var enig i, at svaret ikke måtte fremtræde eller kunne udlægges som et nej. Der var ingen grund til at frygte, at man i U.S.A. eller England ville nære tvivl om Danmarks stilling. Udtalelser i den engelske og amerikanske presse viste, at man opfattede det således, at Danmarks vej til Atlæntpagten var klar, og at man forstod, at Danmarks geografiske position og udsatte stilling nødvendiggjorde, at Danmark måtte overveje sagen. Der kunne ikke herske tvivl om, at det var regeringens ønske at nå det resultat, at Danmark kom ind i et forsvarssamarbejde med de demokratiske partier.

Edvard Sørensen bad om til brug ved drøftelserne i partigrupperne at få overgivet et eksemplar af den påtænkte instruks til Kauffmann.

Statsministeren svarede, at partiformændene kunne få adgang til at gøre sig bekendt dermed ved et møde i Udenrigsministeriet næste morgen kl. 10.

Formanden berammede næste nævnsmøde til fredag den 4. kl. 14.00.

Udenrigsministeren foreslog gennem pressen at udsende et kort communiqué, der kun gik ud på, at forhandlingerne ville blive fortsat.

Statsministeren henstillede indtrængende, at regeringens forslag ikke blev gengivet i pressen.

Mødet sluttede kl. 18.55.